Avartuvien mielenmaisemien tuska – Ajattelun työvälineitä woke-ilmiöön

JP Jakonen & Matti Kamppinen

Sisällys

Aluksi 3

Kerrostalomalli ja mielenmaisemat 3

Kulttuurisodat ja woke-uskonto 5

Kun pelikenttä muuttuu ansakuopaksi 5

Miksi woke-uskontoon tulee havahtua? 7

Turvallinen tila ja klassiset virhepäätelmät 8

Woke-ilmiön paradoksi 9

Miten mennään eteenpäin yhdessä? 10

Aluksi

Yksi aikamme paradokseja on syventyvien käsitysten mukana tulevat mahdollisuudet loukkaantua eri aiheista. Loukkaantumisen mukana tulevat vaatimukset yliviritetystä sensitiivisyydestä, varovaisuudesta ja jopa vaikenemisesta. Tämä ns. woke-ilmiö on levinnyt myös yliopistokampuksille, jotka ovat perinteisesti olleet kyseenalaistamisen, perusteluiden etsimisen ja muun intellektuaalisen toiminnan tyyssijoja. Miten tähän on tultu? Miksi kasvavat mahdollisuudet tiedollisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin saralla tuovat mukanaan kapeakatseisuutta, fundamentalismia ja ymmärryksen pahoinvointia? Ilmiön ymmärtämiseen ja sen kanssa toimeen tulemiseen tarjoamme integraalisen ajattelun työkaluja, joiden avulla ilmiö voidaan sijoittaa ihmisen kehitystä koskeviin yleisiin malleihin.

Kerrostalomalli ja mielenmaisemat

Tämä ihmisten maailma on kuin pesäpallokenttä, jolle on pystytetty kerrostalo. Kenttä kuvaa maailmamme ulkoista puolta: yhteiskuntaa, sen rakenteita ja pelaamisen sääntöjä. Kerrostalo kuvaa peliin osallistuvien ihmisten sisäistä puolta: mielenmaisemia, kulttuuria ja maailmankuvia. Hyvin toimiessaan nämä puolet muodostavat positiivisen tulevaisuuskuvan. Tuota kuvaa kohti kulkemista voidaan kutsua kestäväksi henkiseksi kehitykseksi.

Jotta kehitys olisi henkisesti kestävää, on pelin oltava sekä toimivaa että mukavaa. Kaiken pelaamisen – niin leikin kuin yhteiskunnallisenkin – tarkoitus on tuoda yksilöitä yhteen jaetun kokemuksen ja toiminnan äärelle. Pelikentällä on oltava tilaa kaikille, jotka haluavat pelata sääntöjä noudattaen. Siitä toimiva yhteiskunta ja kulttuuri rakentuvat. Vaikka kaikki eivät näkisikään samanlaista mielenmaisemaa, tai jakaisi samaa maailmankuvaa, on kaikille halukkaille oltava paikka pelissä. Jos potentiaalisia pelaajia ei kelpuuteta ulkoisten piirteiden tai sisäisten mielipiteiden vuoksi, ei saada peliä aikaan.

Oikeita mielipiteitä on toki ollut niin kauan kuin ihmisyhteisöjäkin. Ajattelun ja mielipiteiden normatisointi on kuulunut lajimme ominaisuuksiin aina. Sen viisaus on helppo nähdä, sillä niin kulttuurit muodostuvat: tätä *me* pidämme hyvänä, nämä ovat *meidän* arvomme. Samaan aikaan lajimme ominaisuuksiin kuuluu taipumus nähdä asiat eri tavalla, riippuen sitä, missä kohtaa henkilökohtaista kasvua menemme. Voimme nähdä vain sen, minkä voimme nähdä – loput näemme sitten, kun kykenemme näkemään sen. Asiaa voidaan valottaa kerrostalomallin kautta (Jakonen 2023; Jakonen & Kamppinen 2021). Se auttaa myös ymmärtämään erilaisia strategioita konfliktinratkaisuun, joita lajimme on eri aikoina ja eri kulttuuripiireissä kehittänyt (Campbell & Manning 2018) .

[KUVA 1]

[Vaihtoehtoinen teksti: Kerrostalomalli, viisi kerrosta, viisi maisemaa]

Kerros yksi on itsekeskeisyyden aikaa. Näemme ”oman etupihamme”, koska ajattelumme on nostanut näkemämme maiseman vasta ensimmäiseen kehityskerrokseen. Tämän kerroksen avaamaa maisemaa kutsutaan kunniakulttuuriksi. Itsemääräämisoikeus on sen keskeisiä arvoja. Kunnianloukkauksiin vastataan aggressiolla, joka tässä maisemassa on keskeinen strategia konflikteissa. Länsimainen kulttuuri kasvoi tähän kerrokseen ja pysyi siinä vuosituhansien ajan. Kunniakulttuurin maisemaa tavataan edelleen useissa kulttuureissa. Globaalissa lännessä se on keskittynyt erilaisiin alakulttuureihin, katujengeihin ja lain ulkopuolelle (Campbell & Manning 2018; Jakonen & Kamppinen 2021; Beck & Cowan 1996)

Kerroksesta kaksi näemme ”yhteisen pihan”. Ajattelusta tulee ryhmäkeskeistä ja etnosentristä. Kulttuuri muuttuu kohti staattisempaa arvojen ja arvokkuuden kulttuuria. Kunnianloukkausten kostamisen sijaan toisen kerroksen maiseman strategia painottaa resilienttinä selviytymiskeinona asioiden selvittämistä juridiikkaan – siis korkeampaan ja yksilöitä yhdistävään – auktoriteettiin vetoamalla. (Jakonen & Kamppinen 2021; Campbell & Manning 2018)

Kolmas kerros avaa vapaan ajattelun, tieteen ja kokeilun maiseman. Sieltä näkyvät oman pihan sijaan kaikki maailman pihat. Ajattelusta tulee luonteeltaan modernia, universaalia ja tieteellistä. Mitään ei oteta annettuna, asioita tulee testata, koska *Sapere Aude*, kuten Immanuel Kant sanoi: on uskallettava ajatella itsenäisesti. Tämän kerroksen mielenmaiseman strategiana yhteiskunnallisissa konflikteissa on tieteellinen tutkimus, kuriositeetti ja rationaalisuus. (Jakonen & Kamppinen 2021)

Neljäs kerros näyttää, miten kaikilla pihoilla on varjoja. Niitä aiheuttaa kerrostalo itse, tuo suuri toteemi, joka näennäisen universaalina olentona jättää alleen pienet talot, pienet elämät, pienet marginaalit. Niiden olemassaoloon havahdutaan aidosti vasta neljännen kerroksen maisemassa. Kun postmoderni maisema korvaa kolmannen kerroksen modernin maiseman, syntyy jälleen uudenlainen kulttuuri. Sillä on ykköskerroksen kunniakulttuurin tapaan tyypillistä herkkyys loukatuksi tulemista kohtaan, mutta loukkauksiin vastataan aggression ja voiman sijaan heikkouden osoituksilla. Tätä strategiaa voidaan kutsua uhriutumisen kulttuuriksi. (Jakonen & Kamppinen 2021; Pluckrose & Lindsay 2020, 229; Campbell & Manning 2018)

Viides kerros – integraalisen ajattelun maisema – avaa ensimmäisen maiseman, josta tämän kaiken *vääjäämättömyys* avautuu ilman tuomiota tai puolustelua. Maisemat eivät enää korvaa toisiaan, vaan rakentuvat yhtä aikaa toistensa lomaan, holarkisesti, eli eihierarkisena luonnollisena kokonaisuutena (Jakonen & Kamppinen 2020; Wilber 1995). Yhdenkään aiemman kerroksen maisemaa ei haluta kieltää, koska ne ovat kokonaisuuden osia. Tällaista vääjäämättömyyden ymmärrystä tai todellisuudentajua pidetään yleensä

yhteiskunnallisen viisauden, empatian ja tasavertaisen päätöksenteon edellytyksenä. Viidennen kerroksen strategiaa voidaan kutsua kokonaisuuden näkemisen taidoksi (Jakonen & Kamppinen 2021), integraaliseksi ajatteluksi (Wilber 2000; 2018) tai integraaliseksi ymmärrykseksi (McIntosh 2007).

Kulttuurisodat ja woke-uskonto

Kun jokin mielenmaisema tulehtuu ja alkaa etsiä *syyllisiä omassa maisemassaan näkyviin ongelmiin muista mielenmaisemista*[1], syntyy kulttuurisodan nimellä tunnettu ilmiö. Siinä kulttuurista muuttuu kultti. Ensimmäisen kerroksen kunniakulttuuri tulehtuu kunniakultiksi. Toisen kerroksen ryhmäkeskeisyys tulehtuu etnonationalismiksi. Kolmannen kerroksen tieteellisyys muuttuu meidän jälkeemme (tai, meidän aikanamme!) vedenpaisumus -edistysuskonnoksi.

Neljännen kerroksen maisemaa määrittää hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin paradoksi: mitä enemmän näemme, sitä enemmän näemme, mitä voi mennä pieleen. Näemme aiemmin näkemättömiä asioita. Näemme maiseman, jota moni muu ei vielä kykene näkemään. Näemme sortorakenteita ja valtahierarkioita, näemme vähemmistöjä enemmistöjen marginaaleissa, näemme mikroaggressioita ja alistusta – ahdistuksen määrä on loputon, ja monella tämän maiseman näkijälle todellinen (kts. esim. Lukianoff & Haidt 2018).

Kun katse alkaa kiinnittyä enimmäkseen ongelmiin, ja niiden syy-seuraus-suhteet alkavat saada fundamentalistisen oikea-väärä-tulkinnan, alkaa neljännelle kerrokselle tyypillinen tulehdus kehittyä. Uhrikulttuuri muuttuu uhrikultiksi, jossa väärin tekijät on uhrattava. Neljännen kerroksen avara maisema supistuu ilmiöksi, jota voidaan kutsua nimellä woke-uskonto (McWhorter 2021). Seuraavassa kuvailemme sen piirteitä ja vaikutusta tämän hetken suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kun pelikenttä muuttuu ansakuopaksi

Suomalainen yhteiskunta on demokraattinen, yksilönvapauksia kunnioittava ja turvallinen pelikenttä. Pelikentällä tarvitaan myös tuomareita. Tuomarien funktio on kahtalainen: toisaalta tuomari valvoo pelin sääntöjä, ja toisaalta uudistaa niitä. Staattiset tuomarit ovat

---

[1] Jokainen maisema rajaa ja rakentaa ilmiöitä, joita tuossa maisemassa näkyy. Jokainen maisema toimii myös eräänlaisena todellisuuden suodattimena, joka päästää vain tietyn verran kuvaa maailmasta sisäänsä. Mitä enemmän ontologista pinta-alaa on (kerroksen korkeus), sitä enemmän voidaan asioita, ilmiöitä ja todellisuutta nähdä (maiseman laajuus). Tämä tuottaa myös ongelmia, kuten nähdään: hyvinvointi ja pahoinvointi lisääntyvät samaan aikaan ymmärryksen kasvaessa. Vasta viidennen kerroksen maisema avaa tunteen siitä, miten todellisuus koskettaa enemmän mutta satuttaa vähemmän.

yhteiskunnassa ylläpitäjiä – konservaattoreita – ja dynaamiset tuomarit ovat yhteiskunnassa kehittäjiä, uudistajia ja vallankumouksellisia. Molempia tarvitaan.

Tälle kentälle ollaan kaivamassa kuoppaa. Piirrokset ja lapiot kuopan kaivamiselle on tuotu Amerikan Yhdysvaltojen dynaamisilta tuomareilta, neljännen kerroksen tulehdustilasta. Kuten Yhdysvalloissa, myös Suomessa tuon kuopan reunalle houkutellaan ja osittain siitä alas työnnetään kovalla äänellä niitä pelaajia, joiden tiettyjä ulkoisia tai sisäisiä piirteitä on alettu pitää peliin sopimattomina. Tämä kaikki on tapahtunut nopeasti, muutaman viimeisen vuoden aikana (kts. esim. McWhorter 2021; Pluckrose & Lindsay 2021; DiAngelo 2019; Goad 2017, 2018; Easton Ellis 2019; Kendi 2019; Tontti 2022; Lehtola 2021; Wilber 2018). Kuopan kaivaminen on tapahtunut ennätysvauhdissa ja sen kaivajat ovat pitäneet kovaa ääntä. Koska he ovat useimmiten korkeasti koulutettuja, heidän ammattitaitonsa ja osaamisensa on sekoittunut siihen yksinkertaiseen tosiasiaan, että he kaivavat kuoppaa muille pelaajille.

Kun yhteiskunnan pelikentälle kaivetaan kuoppa, peliin käytettävä ala pienenee. Vaikka kyse olisi marginaalisesta ilmiöstä – osana akatemiaa, älyllistä sapelinkalistelua tai puhdasta argumentaatiota – on monella marginaalisella ja *marginalisoivalla* ilmiöllä kauaskantoiset yhteiskunnalliset vaikutukset. Kun yhteistä pelikenttää aletaan rajaamaan tiettyjen pelaajien osalta heidän ihonvärinsä, sukupuolensa tai sosiaalisen asemansa johdosta, ei enää pelata demokraattisen, yksilönvapauksia kunnioittavan ja turvallisen yhteiskunnan kentällä. Silloin pelikentän radikaalin muokkaamisen seurauksena itse peli on muuttunut. Silloin ei kyse ole enää siitä, miten päästään mahdollisimman tehokkaasti ja kaikkia pelaajia miellyttävästi maaliin. Silloin kyse on siitä, ketkä ovat maaliin pääsemisen arvoisia. Silloin luodaan ”pyhimysten yhteiskuntaa”, jossa kärpästen rikoksista seuraa härkäsen rangaistuksia kun tavallisten ihmisten silmiin pieniltä vaikuttavat teot tuomitaan jyrkästi (Durkheim 1982, 60–84).

Tämä ei ole enää peliä, vaan valittujen uskontoa.

Woke-kulttuuri, joka muuttui nopeasti tiedostavuuden kulttuurista oikeamielisyyden kultiksi ja uskonnolliseksi ajatteluksi (McWhorter 2021), on neljännen kerroksen mielenmaiseman ääriliikkeeksi muodostunut tulehdustila. Ongelmana on, että se ei vaikuta ääriliikkeeltä, vaikka se on määritelmällisesti juuri sitä. Se on noussut niin nopeasti, että sitä on ehditty sekä havaitsemaan että haastamaan liian hitaasti; ja sen peruspäämäärä – yhteiskunnallisen sorron tiedostaminen; sitä ”woke” tarkoittaa, eli ”hereillä olemista” tuon tietyn problematiikan suhteen – sekoittuu sen käyttämään puutteelliseen ja fundamentalistiseen epistemologiaan. Ongelman ydin on yksinkertaisesti se, että woke-ilmiö on uskonnollinen liike, ei kulttuurivirtaus tai ”diskurssi” muiden joukossa.

Miksi woke-uskontoon tulee havahtua?

Fundamentalistisille uskonnon ilmentymille on tyypillistä tietty perheyhtäläisyys. Pohjois-Korean johtajan palvonnassa, aborttiklinikoiden pommittamisessa Yhdysvalloissa ja äärislamilaisessa sharia-tulkinnassa Iranissa yhdistyvät (1) oikean ja väärän moraalisen valinnan mustavalkoinen erottelu, (2) jako hyviin ja pahoihin ihmisiin, ja (3) eskatologinen tulevaisuudenkuva, jossa kaikille ei riitä tilaa eikä kaikille ole paikkoja. Nämä kolme ulottuvuutta ovat kaikki yhden ja saman ajattelutavan ilmentymiä – fundamentalistisen uskontokäsityksen – joka on ristiriidassa suomalaisen yhteiskunnan koheesiota ylläpitävien ja yksilönvapautta luovien arvojen kanssa.

Jos tällä uskonnollisella liikkeellä, woke-ismillä tai McWhorterin sanoin ”valittujen uskonnolla” ei olisi yhteiskunnallista vaikutusta, tämä kirjoitus ei olisi tarpeen. Woke-uskonnolla on, valitettavasti, merkittävä ja potentiaalisesti yhteiskuntaa rapauttava, regressoiva ja polarisoiva vaikutus.

Fundamentalistisen uskonnollisen liikkeen siitä tekee dikotominen jako uskoviin ja pakanoihin; vääräuskoisten vainoaminen niin teoriassa (sosiaalinen media ja perinteinen media) kuin käytännössä (työpaikkojen menetys); ja häpeärangaistuksen ja heimosta ulkoistamisen menetelmät (mustamaalaaminen ja niin sanottu ”cancellointi”, eli eri mieltä olevien tuomitseminen ja todellisuudesta poistaminen, ja jopa pyrkimys hävittää heidät mielipiteiden pelikentältä; tästä kts. esim. Rushkoff 2022, jossa Piilaakson teknologiamiljardöörit yksityisessä keskustelussa pelaavat ajatusleikkiä aiheesta ”hävittäisitkö Yhdysvaltojen äärioikeistoon kuuluvat ihmiset olemasta, jos voisit tehdä sen?”).

Woke-uskonnon monista ilmiöistä yksi huolestuttavampia on sen naamioituminen uskonnon sijaan yhteiskunnalliseksi keskusteluksi. Tavallisesti julkisen tilan pelikentälle pääseminen edellyttää, Jürgen Habermasia lainaten, tiettyä kommunikatiivista rationaalisuutta. Siinä argumentatiivisen puheen kautta luodaan käsitys yhteisestä, jaetusta elämysmaailmasta, jossa yhteistä hyvää tavoitellaan järkipuheen kautta (Habermas 1984, 10). Suomeksi sanottuna siis voimme pelata yhdessä vasta sitten, kun kaikki ovat samaa mieltä siitä, että sääntöjä tarvitaan. Sääntöjen sisällöstä voidaan aina keskustella.

Woke-uskonnossa (ja sen taustalla olevassa reifioidussa postmodernismissa) on astuttu ulos julkisesta tilasta. Sen säännöt on valittu sattumanvaraisen tiedonhankintamenetelmän mukaan. Terapeuttinen konteksti on korvannut kommunikatiivisen rationaalisuuden siinä, mitä pidämme pelikentälle päästettävänä tietona. Tämä tarkoittaa tunteiden ja identiteetin ylivaltaa ajattelun sääntöihin nähden.

Tilanne on vähän sama kuin jäädyttäisi keskelle pesäpallokenttää luistelukentän. Sivustaseuraaja näkee kentällä olevan liikettä, ja luulee sen olevan peliä siinä missä ennenkin. Lähempää tarkasteltuna kyse on kuitenkin kahdesta eri lajista *yhdellä pelikentällä.* Toisessa lajissa on yhteiset säännöt ja tavoite (yhteisymmärrys argumentaation kautta) ja toisessa luistellaan yksilöinä ympäri kenttää (henkinen tuulettuminen ja tuulettaminen).

Turvallinen tila ja klassiset virhepäätelmät

Woke-keskusteluissa on usein esitetty vaatimus ”turvallisesta tilasta.” Turvallisuus voidaan ymmärtää monella eri tavalla: fyysisenä turvallisuutena, oikeutena esittää oma mielipide tai oikeutena olla turvassa kelvottomalta kritiikiltä.

Turvallisuuteen ei ainakaan korkeakouluissa tai politiikassa kuulu suoja perustellulta kritiikiltä, ja siksi on olennaista erottaa kelvoton kritiikki kelvollisesta.

Kelvottoman kritiikin paraatiesimerkkejä ovat klassiset virhepäätelmät, joiden tunnistaminen ja porttikielto tarkoittaa määrätyn järkevyyttä korostavan kulttuurin asettamista etusijalle: me haluamme, että keskustelulla on nämä ja nämä säännöt. Turvallisen tilan sijaan tarvitaan vaaran vyöhyke, jossa maksimoidaan episteemisiä hyveitä (avomielisyys, uteliaisuus, kriittisyys, perusteiden etsiminen) ja minimoidaan episteemisiä paheita (umpimielisyys, itsetyytyväisyys, virhepäätelmien käyttö). Voimme aloittaa pyrkimällä tunnistamaan klassiset virhepäätelmät:

- **Argumentum ad hominem,** jossa ajatusta arvioidaan sen perusteella, millainen ihminen on: Matti ei voi olla oikeassa koska hän on valkoihoinen, myöhäiskeskiikäinen mies.
- **Geneettinen virhepäätelmä** eli ajatus ei voi pitää paikkaansa tai sitä ei voi ottaa vakavasti, koska se on lähtöisin perussuomalaisilta / vihervasemmistolta / kristillisdemokraateilta / kokoomukselta (valitse sopiva).
- **Olkiukkoargumentti** eli väännetään ajatus niin ääriasentoon, että se on helppo tyrmätä: kuten Fukushiman onnettomuus osoittaa, ydinvoima ei ole riittävän turvallista.
- **Red herring eli savuverhoargumentti** (oikeasti savusilliargumentti) jossa tuodaan keskusteluun sellainen emotionaalisesti ladattu aihe tai retoriikkaa, joka harhauttaa vastapuolen väärille poluille: esimerkiksi Martin Heideggerin ajatuksia ei voi ottaa vakavasti, koska hän oli yhteistyössä natsien kanssa.
- **Argumentum ad baculum** eli keppiin vetoaminen: jos et ole samaa mieltä niin löydät meidät kotioveltasi, hämärän tultua.
- **Bifurkaatio- eli mustavalkoharha:** on vain kaksi vaihtoehtoa, eli joko olet meidän puolella tai meitä vastaan.
- **Argumentum ad populum** eli väkeen vetoaminen: koska kaikki turkulaiset feministit ovat tätä mieltä, ajatus on oikea.
- **Argumentum ad ignorantiam** eli tietämättömyyteen vetoaminen: emme tiedä, mitä erilaiset näkökulmat saavat aikaan, joten ne ovat vaarallisia opiskelijoille.

Ylimitoitetut ja väärin kohdistetut vaatimukset turvallisesta tilasta samentavat eroa kelvollisen ja kelvottoman kritiikin välillä, ja tuovat ”tunteet pinnalle.” Kelvollinen kritiikki

esimerkiksi maisteriseminaarissa saattaa aiheuttaa pahaa mieltä, mutta ymmärryksen kasvun myötä se menee ohi, ja voi nähdä kritiikin hyödyn.

Terapiakulttuurin vahvistuminen ja läpäisevä vaikutus tekee viileän keskustelun vaikeaksi. Ja vaikeaa sen kuuluu ollakin, kun käsiteltävät aiheet ovat haastavia ja nostavat esiin tunteita. Silti keskustelussa pitää erottaa vellit puurosta ja nähdä, milloin on astuttu epistemologisesta kontekstista terapiakontekstiin.

Hyvän argumentaation sääntöjen mukana pitäminen ja ajattelun virhepäätelmien välttäminen on pääsylippu julkisessa tilassa käytävään keskusteluun. Jos näitä sääntöjä ei noudateta, keskustelusta puuttuu kommunikatiivinen rationaalisuus. Silloin puhutaan järkipuheen sijaan uskonnollista kieltä.

Woke-ilmiön paradoksi

Mielenmaisemat elävät yleensä sopusoinnussa keskenään. Tulehtuessaan sopusointi muuttuu kulttuurisodaksi. Pitkittynyt kulttuurisota voi johtaa kaiken fundamentalistisen toiminnan tavoin terrorismiin, sotaan ja sortoon. Woke-uskonto on siirtynyt kohti tätä vaihetta ajattelun, toiminnan ja puheen tasolla. Ongelmaa on nähty Yhdysvalloissa jo pitkään (kts. esim. Wilber 2018). Suomessa riski on vähäisempi, mutta aito ja vakavasti otettava. Jokainen julkisesta keskustelusta kuoppaan joutumisen pelossa jättäytyvä intellektuelli, kadunihminen tai poliitikko on Suomen kokoisessa maassa menetys. Vakavampi uhka on kuitenkin se, että woke-uskonto luo oman agendansa vastakohdan.

Woke-uskonnon fundamentaalinen laita ajaa ihmisiä evoluution liukuhihnalla takaisinpäin, kohti ”kultaisia aikoja” ja yksinkertaisempaa ajattelua. Se ajaa ihmisiä poliittisesti äärioikealle, ollen itse poliittisesti äärivasemmalla. Se synnyttää yhteenkuuluvaisuutta juuri niiden identiteettiryhmien parissa, jotka se haluaa hävittää (kts. esim. Fukuyama 2018; Easton Ellis 2019). Se tarjoaa, omien ylilyöntiensä, olettamiensa ja totuusväittämiensä radikalisoituessa, siloitetun tien jokaiselle vastaavalla tavalla ääriajatteluun taipuvalle, joka kohtaa siinä oman vastakohtansa. Se luo yhteiskuntaa, jossa ei kyetä enää valitsemaan kuin kahden äärimmäisyyden väliltä. Se luo kielipeliä vailla kommunikatiivisen rationaalisuuden harmaan sävyjä, nyansseja ja kontekseja. Se luo yhteiskunnan, jossa oikeus puhua oikeudenmukaisuudesta on vain niillä, jotka ovat hereillä. Se luo – ja on jo luonut – tilanteen, jossa ajattelu, puhe ja toiminta on sanktioitu keskiaikaisen ajattelun, puheen ja toiminnan mukaan. Se on riski, johon tulee reagoida, kuten kaikkeen fundamentalistiseen terrorismiin.

Miten mennään eteenpäin yhdessä?

Kun tunnetilat ja koettu identiteetti korvaavat rationaalisen keskustelun; kun ihmisiä jaetaan kahteen leiriin; kun ongelmien syyt sekä yksinkertaistetaan että satanisoidaan, on yhteiskunta umpikujassa. Miten tästä eteenpäin? Kolme ehdotusta.

1. Näe, että yhteiskunta koostuu ulkoisen pelikentän ohella sisäisistä maailmankuvista eli mielenmaisemista.
2. Huomaa (a) kentälle syntyvät kuopat, joita kaivetaan, kun tulehtuneet mielenmaisemat haluavat haudata toisensa näkyvistä, ja (b) kentälle jäädytettävät luistinradat, joita tehdään kun halutaan muilta kysymättä julistaa uusi peli alkaneeksi.
3. Vastusta kuoppia ja varo luistinratoja, koska ne vievät pelitilaa yhteiseltä kentältämme, marginalisoivat ihmisryhmiä, lisäävät eriarvoisuutta, luovat polarisaatiota ja tekevät pelistä vähemmän mukavan, vapaan ja toimivan kaikille.

Näiden kolmen asian huomaaminen riittää jo pitkälle.

Kestävä henkinen kehitys Suomessa on sellainen, jossa kentälle kaivettu huonon argumentaation ja fundamentalismin kuoppa täytetään mahdollisimman pikaisesti. Sen jälkeen kentälle tehdään tilaa kaikille pelaajille, myös niille, joiden mielipiteet eivät tunnu moderneilta tai jälkimoderneilta.

Tällaista tilan tekemistä ja kaikkien pelaajien hyväksymistä – ulkoisesti *ja* sisäisesti – sanotaan integraaliseksi yhteiskunnaksi. Se integroi, eli yhdistää, polarisoinnin, eli hajauttamisen sijaan. Siihen tarvitaan niin woke-ilmiön kuin muiden vastaavien fundamentalismin muotojen näkemistä uskontona, ei teoriana. Siihen tarvitaan uusia rakenteita, jotka luovat kulttuuria, käytäntöjä ja puhetapoja eri näkökulmia ja eri maailmankuvia yhdistävälle pelikentälle. Siihen tarvitaan myös rajoja, jotka rajaavat pelin ulkopuolelle ne pelaajat ja tuomarit, jotka tuovat peliin omat sääntönsä ja tuomarinsa – muilta pelaajilta kysymättä. Koska sellainen peli ei vetele – eikä se peliä olekaan, vaan valtapeliä, uskonnollista fundamentalismia ja turvatonta tilaa; kaikkea sitä, mitä suomalainen tulevaisuuden yhteiskunta ei voi pitää sisällään.

Viitteet

Beck, Don & Christopher Cowan (1996) *Spiral Dynamics. Mastering Values, Leadership and Change.* Malden: Blackwell.

Campbell, Bradley & Manning, Jason (2018) *The Rise of Victimhood Culture. Microaggressions, Safe Spaces, and the New Culture Wars.* London: Palgrave Macmillan.

DiAngelo, Robin (2019) *White Fragility. Why It's So Hard for White People to Talk About Racism.* London: Allen Lane.

Durkheim, Emile (1982) *The Rules of Sociological Method and Selected Texts on Sociology and Its Method.* New York: Free Press.

Easton Ellis, Bret (2019) *White.* New York: Vintage Books.

Fukuyama, Francis (2018) *Identity. The Demand for Dignity and the Politics of Resentment.* New York: Farrar, Straus & Giroux.

Goad, Jim (2017) *The New Church Ladies. The Extremely Uptight World of "Social Justice".* Portland: Obnoxious Books.

Goad, Jim (2018) *Whiteness. The Original Sin.* Portland: Obnoxious Books.

Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society.* Boston: Beacon Press.

Jakonen, JP (2023) Konsensustodellisuuden harha. Kerrostalomalli systeemisen muutoksen pohjana. Teoksessa Petri Uusikylä & Harri Jalonen (toim.) *Epävarmuuden aika.* Helsinki: Into, 230—253.

Jakonen, JP & Kamppinen, Matti (2021) *Kokonaisuuden näkemisen taito. Johdatus integraaliseen ajatteluun.* Helsinki: Basam Books.

Kendi, Ibram X. (2019) *How to Be an Antiracist.* New York: One World.

Lehtola, Jyrki (2021) *Tunteista.* Helsinki: Siltala.

Lukianoff, Greg & Haidt, Jonathan (2019) *The Coddling of the American Mind.* How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure. New York: Penguin Press.

McIntosh, Steve (2007) *Integral Consciousness and the Future of Evolution.* St. Paul: Paragon House.

McWhorter, John (2021) *Woke Racism: How a New Religion Has Betrayed Black America.* New York: Penguin/Portfolio.

Pluckrose, Helen & Lindsay, James (2020) *Cynical Theories. How Universities Made Everything About Race, Gender, and Identity – And Why This Harms Everybody.* Durham: Pitchstone Publishing.

Rushkoff, Douglas (2022). *Survival of the Richest. Escape Fantasies of the Tech Billionaires.* New York: W. W. Norton & Company.

Tontti, Jarkko (2022) *Tarkoituksista ja keinoista*. Jyväskylä: Docendo.

Wilber, Ken (1995) *Sex, Ecology, Spirituality. The Spirit of Evolution.* Boston: Shambhala.

Wilber, Ken (2000) *A Theory of Everything. An Integral Vision for Business, Politics, Science, and Spirituality.* Boston: Shambhala.

Wilber, Ken (2018) *Trump ja totuuden jälkeinen maailma.* Suom. JP Jakonen. Alkup. 2017. Helsinki: Viisas elämä.